

A syndicalismus eszmevilága.

Írta: BALÁZS KÁROLY.

A socialismusnak ez az újabb sarja francia talajon nőtt. A legutóbbi vasúti strike alkalmával már mutogatta ökleit. Vizsgáljuk tehát eszmenetét éppen a francia példában és erősen elütő természetét a socialdemocratiától, a Guesdismus-tól, amint GUESDE után ezt Franciaországban nevezik.

Hogy pedig ne legyek azzal vádolható, hogy helytelenül, vagy ferdítve vázolom a syndicalismus eszmemenetét és álláspontját, a legilletékesebb forrásnak adom át ebben a tekintetben aszót. A »Bibliothèque du Mouvement Socialiste« czimen jelent meg egy könyvsorozat, melynek célja »betetőzni a munkásság információjának művét . . .« Ezeknek a dolgozatoknak egyikét EDOUARD BERTH írta. Czíme: Les Nouveaux Aspects du Socialisme (Paris, 1908. Rivière). Syndicalista író szól benne a syndicalismusról. Nézzük mit mond róla.

A guesdismus (vagyis a socialdemocratia) – úgymond a syndicalista szerző – classicus typusa egy oly munkásmozgalomnak, mely a *politikai párt* hagyományos működésére van alapítva. . . az államnak a legmagasabb fokú kifejlesztésére törekszik az, amely állam meg lenne szabadítva minden más ellensúlyozó hatalomtól s magában foglalna és összpontosítana minden nemzeti és collectiv életet ... A democraticus forma ne ejtsen tévedésbe. Mikor a hatalom a királyok kezeiből a parlamentek kezébe került, semmit sem veszett az erejéből, sem középpontosságából. Ellenkezőleg, központosítottabb lett, mint valaha volt. A democratia is egységesnek és oszthatatlannak mondja magát és sokkal féltékenyebb minden vele versenyző hatalomra, mint a királyság volt valamikor. Mert mit sem

tesz a hatalomnak öröklött vagy néptől való eredése. Az isteni jog isteni jog marad, legyen bár az egynek vagy többeknek joga. (8-9. 1.)

A politikai teljes concentrationnak (melyre a socialdemocratia, vagyis guesdismus törekszik) azonban van egy utolsó akadálya s ez a capitalista »feudalismus« ... A hűbérúr várának helyébe léptek ugyanis a modern iparbárók gyárjai. . . Új Richelieu van tehát szükség, hogy elsöpörje ezeket . . . s hogy így újból visszaállítsa a nemzeti egységet: ez a történeti szerep vár a proletariátusra, azért kell az államot kezébe kaparintania. A socialista forradalom számára a guesdismus ezt a célt tűzi ki: meghódítani a modern erősen központosított és egységessé tett államot, amely minekutána összetörte a hűbéri particularismust, össze fogja törni a capitalismus particularismusát is és meg fogja hatványozni a politikai középpontosítást... Erősen szervezett keretek, vas fegyelem, minden hatalomnak összesítése és központosítása egy mindenható vezérkarral az élén, melyet fanaticusan hűséges és vakon engedelmeskedő csapatok követnek: egy ilyen guesdista (sociáldemocrata) hadseregnek egységes és oszthatatlan tömege vonuljon fel az állam elfoglalására (10. 1.) . . . A guesdismus tehát egyszerűen exaltatiója a modern centralisált államnak, melyet egyszerűen munkásokkal akarna kitölteni. S így (a guesdismus) nem is láthatott egyebet a munkásszervezetekben, mint a régi rendszer szerinti czéheket . . . A guesdisták a syndicatust mindig másodlagos, járulékos természetű és mérsékelt értékű szervezetnek tartották, amelynek szerepe szerintük az, hogy a socialismusnak aféle »elemi iskolája« legyen ... A guesdisták sohasem rajongtak valami nagyon a bérharczokért, melyeket a többség törvényének vetettek alá s ennek a többségi elemnek éppen így kell szerintük uralkodnia a gazdasági, mint politikai életben . . . A syndicatusok lenézése náluk az egység, a központosítás, a rend bálványozásából ered ... (11.) GUESDE szájából gyakran hallatszik ez a szó: a Nemzet. Érezzük, hogy ennek a fogalomnak ugyanaz a jelentősége, ereje és értéke nála, mint atyáinknál volt 1792-ben . . . GUESDE azonkívül sajátos összehasonlítást is tesz a katonai és az ipari szolgálat között. A kényelmetlen és kínos munkákat a collectiv államban

szerinte ugyanis azokkal fogják elvégeztetni, akik a kereslet és kínálat törvényei szerint erre vállalkoznak s ha így elegendő nem akadna, még mindig a *besorozáshoz* lehet – úgymond – fordulni. Az államtagoknak éppúgy el kell végezniök az ipari szolgálatot, mint a katonáknak ... S mindez természetes, GUESDE, az 1792-iki típusú hazafi előtt . . . minden ellenkezést az állami fenség megsértésének tekint, a régi loyalismus átültetésével, amely azelőtt a király személyével szemben volt kötelesség, most pedig a nemzettel, az állammal szemben tekinti azt annak. (12-13.) GUESDE hazafi volt mindig és nacionalista volt bizonyos értelemben a régi francia munkáspárt is; forradalmi nacionalista 1792-es értelemben, de nacionalista mégis ... (13.)

A hadsereg, haza, az állam azonos értelmű fogalmak s amint a guesdismus a socialisait modern államnál nem egyéb, úgy az antimilitarismus, antipatriotismus és antietatismus azonos értelmű *ellentétei* ennek az államnak. S ha figyelembe vesszük, hogy a guesdismus a socialista életet katonai típusra nemzeti és állam formába öntötte, mindjárt meglátszik, hogy mennyire ellentétes az a forradalmi syndicalismussal, amely *határozott álláspontot képvisel a hadsereggel, állammal és nemzettel szemben..* (13-14.)

A guesdismus socialismusa, mely eredetileg munkásosztálybeli volt, a legbourgeoisabb democratiává vált. Ezzel a guesdismus arra az ellentmondást rejtő vállalatra vállalkozott, hogy t. i. a socialista világnézetet bourgeois, politikai és parlamenti keretek közé állítsa be. Erre szolgál az az esztelen kísérlet, mely a *munkásosztályból munkáspártot* akar csinálni és az államot munkás jellegűvé akarja tenni. (15.)

A guesdismus ékes tanulság arra nézve, hogy a socialismust democraticus talajon megvalósítani nem lehet s hogy mily veszedelmes a munkásosztályra nézve, ha *párt* lesz belőle. *A socialismus és a democratia között lényegbeli ellentét van, amely nem más, mint a gazdaságiaknak különbözősége a politikaiaktól, a termelésnek az államtól, amely utóbbi parasita szervezet csupán és a bourgeois kizsákmányolásnak a megtestesülése.* (15-16.) Az államot proletár értelemben szolgálni lehetetlenség,, mert az állam természetének és céljának megfelelőleg bourgeois fogalom. A munkásosztály diadala csupán az állam le-

rombolása útján jöhet létre, annak leszerelése és a munkás szervezetekbe való felszívása útján . . . *A guesdismus megelégednék az állam meghódításával s azzal, hogy a polgári kormányzat személyzetét magát munkásnak nevező személyzettel cserélné ki.* (16.)

A syndicalismus. szerint ellenben a Műhely, mint a termelési eszközökkel rendelkező munkások szabad és egyenlőségi elvén nyugvó egyesülése, a műhely, mely eddig a Tőke és az Állam kezében volt, – a középpontja és éltető lelke a socialista társadalomnak. (17.)

GUFSDÉ a »vasbértörvényre« hivatkozással gyakran adta jelét bizonyos socialis fatalismusnak ... s arra használja a „vastörvényt”, hogy a syndicalista mozgalom hiúságát kimutassa és egyedül a választási harcznak hasznosságát hirdesse .... A *szavazó urna* nála a proletártömegek összegyűjtő pontja, e körül akarja megvalósítani a munkásegységét és a termelő osztály kezébe adni a politikai erőszaknak az államát. LASSALLE mintájára az általános választójogot teszi a guesdismus a negyedik rend főelvévé. Ily módon a guesdismus (a socialdemocratia) a legkisebb erőfeszítés socialismusa (18-19) . . . bizonyos socialista quietismus, a hivatalos társadalmi tényezők segítségével megvalósítandó automaticus és a lustaságig kényelmes forradalom. (20.)

A syndicalisták ezzel szemben, a legnehezebb, a legerőszakosabb, a legfontosabb cselekvésre buzdítanak, amely az erő kifejtésnek nem minimuma, hanem maximuma, melyet a munkásoknak kell elvégezniök. A syndicalismus tehát a guesdismus közvetett eljárása helyébe a közvetlent, az egyenesét teszi. (20). Nem akar nyereségi hányadokban, a vállalatok jövedelmének bizonyos hányadában részesülni, hanem vár minden lekötöttség nélkül, hogy a maga számára vegye el az egész vállalatot. . . (21)

A guesdismus az államot a polgári társadaloméhoz hasonló gyámként szeretné megtartani, amit a syndicalismus me-reven visszautasít ... és *nem veti magát alája semmiféle Jelsőbbségnek, rendszabálynak, bíraskodásnak. Visszautasít Mindenféle codificatiót s akkor csinál bérharczot, amikor neki tetszik. Sohasem köti meg kezeit collectiv szerződéssel, nehogy szabad működésében korlátozva legyen.* (23)

A syndicalismus egyenes módon támad az uralkodó társadalmi rend ellen ... a részleges bérharczokkal a munkaadót támadja meg vállalatról vállalatra, az általános strikekal pedig az államot. És ez a végső csata, ahol a polgári és a munkásosztály szembekerülnek egymással, felvonultatják egymás ellen minden erejüket és csapatjukat. (28-29.)

A syndicalismusnak nem kell felsőbbtség, nem kell ennek folytán sem politika, sem állam. Nem kell tehát neki *Párt* sem, amely egy másik kisebb állam módjára megfosztja a tömegeket szabadságuktól s tevékenységüket a dogmák és párt programok kereteibe szorítja. (31.)

A most elmondottak után nem csoda, hogy a guesdisták s a politikai socialisták a syndicalismust azonosnak mondják az anarchismussal, mert hiszen az anarchisták is tagadják az állam szükséges voltát. Össze kell tehát hasonlítani a syndicalismus elveit az anarchismussal a nézet helytelenségének kimutatására. (31.)

A socialismus, mely alatt a forradalmi syndicalismus értendő, nem más, mint *a természetphilosophiája*, (32.) A capitalismus műhelyei is termelő műhelyek, de míg ezek a *kikényszerített* munkaegyesítésen alapulnak, addig a socialista (syndicalista) műhely a *szabad együttműködés* szülötte lesz Ez az átmenet a szükségszerűség birodalmából a szabadság birodalmába, melyről MARX a communista kiáltványban beszél. De hogyan történjék ez az átmenet. A felelet egyszerű. Ezt az átmenetet már maga a capitalismus készítette el annak folytán, hogy munkára nevelte és szervezte a tömegeket a maga kényszerével. A capitalismus tehát szükséges rossz, serkentő ostor az új társadalmi rend számára s az általa munkára nevelt és megtanított tömegek önkéntesen, szabad egyesülés és együttműködés alapján fogják a termelés munkáját elvégezni. (33-35). A syndicalismus elismeri tehát, hogy a civilizációnak ily kikényszerítés útján *kellett* létrejönnie, mert ez a kényszer fegyelmezte meg az emberiséget és tette alkalmassá arra, hogy apródonként az önkéntes és szabad munka színvonaláig emelkedjék. (35.)

Képzeltető-e tehát nagyobb ellentét, mint amilyen van e tekintetben a syndicalismus és az anarchismus fel fogása között? Az anarchismus nem más, mint a civilizatio

gyűlölete. Ez a gyűlölet pedig a lusta, a vad, a természetes állapotban leledző individuumok gyűlölete a társadalmi rendnek munkára szorító kényszere ellen. Azoké az embereké, a kik a kóborlást, a semmittevést és a primitív szabadosságot sírják vissza. Az anarchista azért gyűlöli a civilisatiót, mert az munkára kényszeríti az embert. (35-39.) Az anarchizmus az egyént alkalmatlanná teszi bármely emberi társadalomban való megmaradásra. A vadak, az embergyűlölők, a lusták és a féktelen egoisták világnézete ez. (39-42.)

A társadalmi lény természetrajzát soha sem fejtették ki oly nagyszerűen, mint PROUDHON, akit tévesen az anarchizmus apjának neveznek. Ez a PROUDHON-féle úgynevezett anarchizmus a valóságban az, amit mi a syndicalismus alatt értünk. Nem mondom, hogy betűszerinti syndicalismus, hanem igenis az szellemét és benső törekvéseit tekintve. Tehát PROUDHON MARX-szal együtt a legilletékesebb elméletbeli őse a forradalmi syndicalismusnak. (42-43.) Ha a proudhoni elméletre egy pillantást vetünk csak, azonnal kitűnik annak különbözősége az anarchizmustól. Különösen a *Lettre Sur Le Progrès* jellemző e részben. (43-46.) Míg minden anarchizmusnak az *én* a kiindulási pontja, addig a proudhoni szocializmusnál az nem a társadalommal elvontan ellentétbe állított egyén, hanem a műhely, a *társadalmi munkás*. (47.) Az anarchizmus nem más, mint decadens; bourgeoisie, egocentrizmus, egyébként idealizmus és oly intellectualizmus, mely a szabadság abszolút fogalmának felállításában áll. A polgári társadalom particularista egoizmusa s olyan társadalmi osztálybeliek ideálja, akik ellene akarnak szegülni a capitalismus folyamatának.

A syndicalismus ezzel szemben korántsem akar ellenszegülni a capitalisticus fejlődésnek. Éppen nem; nála a capitalisme az az ösztönző korbács, amely meggátolja, hogy a syndicalismus mozdulatlanságba essék. (49.)

Hogy az anarchizmus egészben véve a bourgeois decadentiát jelenti, legjobban kitűnik, hogyha a *családi kérdés* terén vizsgáljuk álláspontját a családdal, a társadalmi életnek °me legközvetlenebb alakjával szemben. S itt látjuk PROUDHON alapvető különbözősét az anarchizmustól és ellentétét azzal szemben. Míg az anarchizmus a nemek közösségét szabadnak, időlegesnek és alkalmoszerűnek óhajtja, minek folytán

a szerelem helyét a változó szenvedély s a házasságét az élvezetvágytól feltételezett visszavonható szerződés foglalja el, addig PROUDHON szerint a nemi közösség visszavonhatatlan és felbonthatatlan egyesülés kell hogy legyen. Láthatjuk tehát, hogy az anarchizmus felbontja a családot, nála nincs többé család, csak egyén az ő változó szenvedélyeivel és rendszertelen romantismusával. PROUDHON pedig ebben a kérdésben szinte ultra- reactionarius. Az anarchisták és socialisták a család kérdésénél inkább FOURIER extravagáns képzeteit fodadták el. (49-50.)

De vizsgáljuk PROUDHON-nak s az anarchistáknak nézeteit a *háború* tekintetében is. Soha a háborúnak nem szenteltek külön dicsőeneket, mint PROUDHON az ő »La Guerre et la Paix« című könyvében. PROUDHON a háborús korszakok végét jövendöli meg, de oly módon, hogy a háború után egy oly harcziás béke következik el, mely az emberektől nem kevésbé hősiességét követel, mint maga a háború. Az ipari termelés maga is csatater, ahol a küzdőknek nem kisebb bátorságot, a gyönyöröknél s a halálnak nem kisebb megvetését kell tanúsítaniuk, ahol a diadal szintén a legvitézebbeké s ahol a gyávák, a gyöngelők s az élvezetekben elmerültek szintén a” legyőzöttek közé, tartoznak. (51-52).

PROUDHON-nak alapvető gondolata tehát; hogy a háborúnak a munka lesz a helyettesítője, a munkás pedig a katonának s hogy az ipari harczok fogják a háborús küzdelmeket felváltani. (54.) A forradalmi sindacizmus határozott álláspontot foglal el a hadsereg, a militarizmus a haza ellenében. De hogyha a munkás antimilitarizmusra a mélyére tekintünk, egészen más színben látjuk azt, mint a bourgeois antimilitarizmust. Mert van bourgeois antimilitarizmus, illetőleg antipatriotizmus, pacifizmus is. Ez a *polgári cosmopolitizmus*, melyhez főleg a kereskedők és az intellectuálisok tartoznak. A bourgeoisnak nincs érzéke a becsület iránt, mert hiszen az olyan érzélem, melynek nincs árfolyama a tőzsdén. Az intellectualis előtt pedig ugyancsak esztelen dolog verekedni egymással.

A kereskedő s az értelmiség embere ugyanígy gondolkodik a strikeokról is. A strike a mi bourgeois-ink előtt a legnagyobb ostobaság és u. n. »socialistáink« nem győzik

eléggé eltéríteni a munkásokat attól, mint pl. JAURES is. Békéltető bíróságokat, kötelező rendszeres bírói döntést akarnak bérharcz helyett. Ezt kívánja szerintük a rend, a civilisatio. E tekintetben parlamenti socialistáink kitűnő bourgeoisok és lelkes nemzetközi békebarátok. (55-56.)

Egészen más a munkások antimilitarismusa. Ennek gyökere az osztályharczban van. A munkásosztály a hadseregben a tőkének, az uralkodó jogrendnek örét látja, tehát annak, mely őt szolgává teszi. *A munkás-antimilitarismus nem más, mint kiválás a nemzeti közösségből és belépés a munkásközösségbe és egy új óhazának» az elfogadása, melynek felajánl-ják testüket, lelküket életükben és halálukban.* (56.)

A szabadgondolkodó, democratá, jacobinus, szabadkőműves, az emberi jogok ligájához tartozó bourgeois nem bír arra a gondolatbeli, vagy érzelembeli magaslatra felemelkedni, hogy t. i. a társadalmi eszme csak a katonai vagy munkás-eszme lehet s hogy csak kétféle nemesség van: a kard és a munka nemessége. A bourgeois a boltnak, a tőzsdének, a banknak, az üzletnek az embere, kinek gondolkodásmódja és szíve egyaránt sivár. (57.)

Az anarchista-antimilitarismus is ebből folyólag nem más, mint a bourgeois-antimilitarismus folyománya. Az anarchisták kaszánya- és háborúgyűléte ugyanis nem osztályharcz eredménye, mert ők az osztály fogalmát nem is ismerik. Ők voltaképpen kétségbeesett bourgeoisok, akik a XVIII. század philosphiájából táplálkoznak. (57 – 58.)

PROUDHON szerint a háború lelkiismeretünk legromlatlanabb megnyilatkozása (58). A nagy forradalom dicsősége sem tapad a törvényhozó testületek művéhez, hanem annak harci emlékeihez... A munkásosztály számára a strikeok terei az új csatamezők, ahol a munkásosztály nemességét megszerzi, s melyek útján megalapítja az új társadalmi rendet. (62.) A feladat egy új civilisationak a megteremtése, melyben a munka, miután minden értelmi erőt magához ölelt, újból egyesíti az elméletet a gyakorlattal s az élet megtalálja egységét, egészségét és egyensúlyát. (61.) Ennek megfelelően a syndicalismus nem általános műveltségű polgárokat akar nevelni, akik szépen tudnak beszélni s mindenhez értenek egy kissé, hanem mesterségüket értő termelőket. A bourgeois-

nevelés mindenhez értő embereket nevel, mert ez felel meg a politikai democratia eszméjének. Ilyen az anarchizmus ideálja is. Itt is mindent tudnia kell az egyénnek, mert hiszen az anarchizmusnál az egyén maga a társadalom. (63.)

A különbség tehát óriási egyrészt a syndicalismus és a socialdemocratia, másrészt a syndicalismus és anarchizmus között. Ezért teljesen alap nélküli felfogás az, mely PKOUD-HONT és a syndicalismust összetéveszti az anarchizmussal... Az ily nézetek, vélemények különben sem változtatnak semmit a syndicalismus jellegén, mely megszületett és megy a maga útján. (64.)

Íme, így gondolkozik egy syndicalista a syndicalismusról.

A közállapotok forrongására mutat az, hogy ha nagyon sok jelszó hallatszik füleinkbe, olyanfélék ezek, mint zivataros időben a villámok: nem lehet tudni, hogy melyik okoz közülük veszedelmet. A legtöbb persze eloszlik a levegőben, de amelyik lecsap, annál több rémületet s talán pusztítást okoz.

Annyira benne élünk az ideológiai szólamok világában,, hogy stilszerűnek tekintettük ezt a phrasisos bevezetést. De annál kevésbbé akarunk ezek után szólamokkal élni. Szárazon és tárgyilagosan megállapíthatjuk azt a tényt, hogy manapság a társadalmi eszmék, a mai társadalmi rendet reformálni és conserválni kívánó gondolatbeli áramlatok tusája rendkívül erős. Az eszmék átadásának, kicserélésének könnyű módja segíti elő elsősorban ezt. A gondolat elterjedésének lehetősége a rendkívül fejlett sajtó, a nagytökéletességű gondolatközlési és forgalmi eszközök mellett igen könnyű.

Hogy a gondolat a legszélesebb társadalmi osztályokban biztos talajra találjon, hogy az eszmének számosan szegődjenek szolgálatába, arra nem elég, hogy az eszme megmaradjon eszmének, a gondolat gondolatnak. Ide még más egyéb is szükséges, t. i. az, hogy az egyesek fejében megfogamzott eszme, a kevesek által megfogamzott gondolat a nagy, a széleskörű tömegek lelki világában hitté, meggyőződéssé alakuljon át. Hogy ha az eszmének feltalálója meg van győződve a saját gondolatának igaz, helyes voltáról, ezzel még a társadalmi életben nem mozgatt meg semmit. Ezzel a gondo-

latnak szülője legfeljebb olyan hitvallást követ, amelynek talán csak ő maga az egyedüli hívője. Társadalmi szempontból nem az ilyen eszmék a legjelentősebbek. Társadalmi szempontból azok az eszmék válnak uralkodókká, melyeket a nagy tömegek, a nagy hatalommal és súlylyal bíró politikai pártok vagy társadalmi osztályok követnek és fogadnak el.

Hiába vetik a szemükre egyes társadalmi gondolkodóknak, politikusoknak vagy agitátoroknak, hogy az általuk a tömeg közé szétdobott gondolat nem új, nem eredeti. Hiába vetik szemükre azt is, hogy nem meggyőződésből hirdetik a szárnyra eresztett gondolatot, programot, jelszavakat, a dolog lényege, az eszmék ereje nem ezen fordul meg.

Ha akad nagy tömeg, ha akad nagy és hatalommal bíró érdektábor, párt vagy társadalmi osztály, amely ezekre az eszmékre esküszik, mely azokat a magáévá teszi, akár azért, mert igazságukról, akár mert saját érdekeivel megegyező voltukról van meggyőződve, akkor a különben skepsisben fogamzott, vagy phrasisként jól át sem gondolva, szélnek eresztett jelszó vagy gondolat sokkal mélyebb hullámokat ver a társadalomban, mint a leglogicusabb, legleszürtebb tudományos következtetés.

Hiába mondják rá a socialismusra, hogy az alapjául szolgáló tantételeket megczáfolja a tudományos bíráló, a socializmus gondolatvilága azért változatlanul nagy hatalom marad. Ez a hatalom nem gyökeredzik az alapjául szolgáló tantételek igaz vagy helyes voltában, sem pedig a jelszóul elfogadott eszmék üdvös, kívánatos vagy megvalósítható természetében, hanem a követők sokaságában, számuk nagyságában, indulataik többé vagy kevésbé ellenséges voltában, erejük, kitartásuk mértékében.

Tehát közelebbről tekintve a dolgot, nem az eszmék a hatalmasok, hanem hatalmasok az azokat követő tömegek, az azok jegyében harczoló táborok.

A társadalmi tudományok tere nem olyan tér, mint a physikai és matematikai tudományok tere. Itt nincsenek örök igazságok. Az igazságok a társadalom terén is csak physikai vagy matematikai igazságok, amelyek korlátait semmiféle társadalom sem törheti át, *de ezeken a korlátokon belül is* társadalmi vagy közgazdasági örök törvényeket felállítani hiú törekvés.

Annak tehát, aki a társadalmi tudományokat műveli, nem lehet feladata az, hogy az emberek társadalmi cselekvősegeire nézve olyan kérlelhetetlen pontossággal ható törvényeket állítson fel, mint pl. KOPPERNIKUS-nak vagy NEWTON-nak törvényei. Hiú kísérlet ilyen fába vágni a fejszét a társadalmi tudományok művelőjének. Hiába tölt el ilyen törekvésekben álmatlan éjjeleket szegény szobatudós, törekvéseinek eredménye – előbb vagy utóbb – nem lehet más, mint egy kérlelhetetlen kritika, hogy t. i. törekvése meddő maradt, mert hiszen lehetetlen feladat megoldására törekedett. Ha például FOURIER-nak a társadalmi vonzások törvényéről irt eszmemenetét ma olvassuk, alig állhatjuk meg, hogy ne mosolyogjunk. Legfeljebb azt mondjuk rá, hogy alapjában véve genialis ember lehetett. Következtetéseinek eredményét azonban hóbortnak tartjuk. De így vagyunk ő nála sokkal komolyabb társadalomtudósokkal, bölcselkedőkkel is, akik a fizikaiakhoz: és matematikaiakhoz hasonló társadalmi törvények felfedezésén fáradoztak. Pedig számosan tartoztak és tartoznak ma is, talán fognak tartozni a jövőben is az ilyenfajta tudósok vagy talmi tudósok sorába.

Hiába gúnyolódunk azokon a jámbor embereken, akik egyedül üdvözítő vallásban hisznek, amikor olyan sok társadalomtudós egyedül boldogító, egyedül helyes társadalmi törvényeket állít fel ma is. És ezek az emberek éppen úgy prófétáknak érzik talán magukat, mint a régi zsidó próféták. Agyvelejüket talán tökéletesebbnek gondolják a többi embekekénél.

A társadalomban nem azért válik valamely eszme, tantétel, jelszó vagy irány uralkodóvá, mert az illető eszmeirány vagy tantétel feltétlenül igaz, hanem uralkodóvá válik azért és akkor, hogyha akadnak követői, ha akad olyan csoport, tömeg, érdektábor vagy társadalmi osztály, amely azt az irányt követi, amely azért az irányért küzd.

Hogy azután miért szegődik valaki valamely irány vagy jelszó követői közé, arra egységesen megfelelni alig lehet. Mindenesetre a hit, a meggyőződés, az elégedetlenség, a bosszúvágy, az érdek képezik az erre indító okoknak körülbelül legfontosabb csoportjait. Különösen az *érdek* – akár az igazi, akár a vélt érdek – az, amely a társadalom legnagyobb többségét a legbiztosabban mozgatja meg.

A nemzeti, a faji, a gazdasági érdek pedig az érdekek között is a legerősebb, a leggyorsabban ható típust mutatják fel. A gazdasági érdek, a kenyérgkérdés az, amely a legszélesebb néprétegeknél az érzelmeknek úgyszólván valamennyi húrjával összefüggésben áll. Azok, akik úgy tudnak a nagy tömegeknek beszélni, hogy az éhes gyomrok korgása és a jobb falatokról álmódzó szájak csámcsogása nekik bizonyít, azok könnyen válnak prófétákká, azoknak az eszméi könnyen válnak meggyőződéssé, és jelszavaik könnyen jegezesednek ki társadalmi hitvallássá.

Tehát, aki a nagy tömegeket – talán sokszor nem éppen lelkiismeretesen – meg akarja mozgatni, az ne a tudományban keresse ebbeli vágyainak megvalósítóját, hanem tapasztalja ki a korgó gyomornak, az éhes szájaknak és a szomjas torkoknak filozófiáját. Tegyen hozzá tanulmányokat az emberi hiúság megsiklandozásának mesterségéről, hallgassa meg azokat, akik az embereknek rendjük, rangjuk és társadalmi osztály szerint a legfelizgathatóbb vagy legmegközelíthetőbb oldalait tudják kikeresni, és célzt fog érni.

Ez azonban nem tudomány, hanem művészet: az agitatio művészete.

Nem azért nem nevezzük az agitálás művészetét tudománynak, mint ahogy le akarnók azt nézni, kicsinyelnők annak jelentőségét, hanem csak azért, mert ez a mesterség nem áll – legalább eddig – rendszerbe foglalt ismeretekből.

Azoknak azonban, akik a társadalmi tudományokat komolyan művelik, nem szabad szemet hunyniok az előtt, hogy az agitatio a hívótoborzás, az eszmetérjesztés művészete milyen hatalmas tényező a társadalmi életben. Nem szabad önteltségből vagy tudományos hiúságból összetéveszteni az indító okokat, vagy helytelenül mérlegelni az okok fontosságát. Nem szabad a természete és fejlődés phrasisával kifizettetni magunkat bármely speculativ agitatio által indított társadalmi mozgalomnál.

Némely úgynevezett társadalomtudós természetes fejlődésnek mondja azt a mozgalmat, amely az ő irányának, érdekeinek megfelel, az ezzel ellenkezőt pedig természetellenes visszafejlődésnek, népbolondításnak. Szóval lépten-nyomon keverik a »társadalmi« a »természetessel«.

Ma uralkodó divattá vált, hogy minden társadalmi irányzatot a tudomány köntösébe vagy dialektikájába burkolnak bele. Gyakran a legperverzebb, a legfurcsább irányzatok is tudományos színű igazolásra támaszkodnak. Annál inkább támaszkodnak ily úgynevezett tudományos igazolásra azok az irányzatok, amelyek valamely érdektábornak törekvéseit képviselik.

A társadalmi tudománynak tehát szét kell választani a jelenségeket és fel kell ismernie, illetve be kell vallania azt, hogy a társadalmi mozgalmak megindításánál, terjesztésénél, nagygyá tevésénél sokkal nagyobb szerepe van az agitatio-nak, mint a tudománynak.

A socialismust olyan mozgalommá, mely hatalmát úgy szólván az egész világgal érezteti, nem a tudomány, hanem az agitatio tette.

Éppen nem mondjuk ezzel azt, hogy a socialista közgazdaságtan jelentéktelen dolog. Nagyon is jól tudjuk annak nagyszerű és nagyszabású voltát. De azért a socialis mozgalomnak a világra szóló, a társadalmat átalakító jelentősége nem a socialista gazdasági írók tanainak igazságában, hanem legfőképpen a socialista agitatio sikeres és eredményes voltában rejlik. A nagy tömegeket nem az vonzza, ami a tudományos socialistákat: nem a nagy socialista írók gondolatmenete, eszméinek kapcsolata, hiszen a socialista alaptanoknak: MARX és ENGELS tanainak megértése és megítélése évek alapos munkáját tételezi fel.

A tömeget a könnyen érthető, a jobb jövőt, több munkabért és kevesebb munkát ígérő jelszó nyeri meg. A gyűlölt, a kellemetlen munka kellemessé tételének ígérete édes zene a proletár fülének. Az elégedetlenség fokozása, ami olyan nagyon könnyű dolog egy léteért erősen dolgozó embernél, a legjobb eszköz bármely mozgalom terjesztésére. Ha azután az agitatio reményt tud kelteni egy jobb jövő iránt, és hogyha az a remény széles, nagytömegű néprétegek szívében ver gyökeret, akkor ugyanazt látjuk a modern társadalom socialis mozgalmainál, amit a nagy vallásokat elterjesztő mozgalmaknál tapasztaltunk, hogy tudniillik egyedül üdvözítő jelszavak keletkeznek, próféták támadnak s a nagy tömeg követi őket.

SOMBART szerint a socialista mozgalom abban is meg-

egyez a vallásos mozgalmakkal, hogy szintén boldogságot ígér a nagy tömegeknek, csakhogy nem a más világon, hanem még ezen a földön.

Tehát a boldogságba, még pedig a munkásosztálynak itt ezen a földön bekövetkezendő boldogságába vetett hit az egyik legfőbb éltető eleme a socialismusnak. A nagy tömegeknek ebben a bekövetkezendő földi boldogságában pedig csak *hinni* lehet, de azt bizonyítani nem lehet. Ez a hit fanatisai, erőt ad, kitartóvá tesz, amit a tudomány aligha tehetne meg.

Azoknál a társadalmi mozgalmaknál tehát, amelyek az emberek millióit hozzák forrongásba, nem elegendő a tudomány. A tudomány csak keveseknek adja meg a tudatos impulzust. A sokak, a túlnyomó többség számára *érzelmek* kellenek. Érzelmek, melyek hitet ébresztenek azokban a rétegekben, amelyek nélkülözik a tudományos gondolkodás logikáját s az ennek előfeltételül szolgáló tanulmányokat, műveltséget és ismereteket. A kereszténységnek éppen úgy, mint a többi nagy vallásnak az elterjedésénél nem a theologiai meggyőződés vitte a főszerepet – hiszen az csak a keveseknek volt a kiváltsága – hanem a hit, az érzelem. Hinni valamely vallásban, valamely irányban, mozgalomban, ez az egyedüli, amely az emberi társadalomban az illető mozgalmat, vallást, irányt maradandóan előre viheti. Tehát minden nagy emberi mozgalomnál a hitnek, az érzelmeknek szerepe óriási.

Nagyon csalódunk, hogyha azt hiszszük, hogy társadalmi téren, a társadalmi mozgalmakban a legértelmesebbek, a legtudományosabbak is nélkülözhetik ezeket a motívumokat. Nem nélkülözhetik ezek sem. Az ellenkezőt hinni önámítás. Aki a társadalmi tudományokat műveli, akár mint iránymutató és rendszeralkotó, akár mint iránykövető, annak feltétlenül szüksége van arra, hogy a saját irányának helyes voltában hívőnek benyomását keltse, vagy ha ő már maga skeptikus, hogy hitet, meggyőződést tudjon támasztani a saját irányával szemben másoknál. A saját irányában való kételkedést mélyen magába kell eltemetnie: az apostol skepsisének nem szabad megingatnia a követők hitét.

Tehát a külvilág előtt úgy kell feltűnnie minden társadalmi mozgalmat, irányt megindító tudósnek vagy politikus-

nak, ha jelentékeny tömegeket akar megmozgatni, hogy hisz a saját eszméiben, azoknak igaz, helyes célravezető voltáról feltétlenül meg van győződve.

Ez a suggestív elem a társadalmi tudományoknál éppúgy szükséges, mint bármely politikai agitational. Hiszen a társadalmi tudományok terén nincsenek természettörvények. Itt az emberek cselekvőségét kell megmozgatni. Ahhoz pedig, hogy a társadalom bizonyos irányban erőszakos kényszerítés nélkül meginduljon, a társadalom meggyőződésének, hitének, érzelmeinek és néha fanatismusának felkeltése szükséges.

A matematikus vagy physikus, ha tévedés nélkül számított, a létrehozott számművelet vagy kísérleti eredmény igaz, befejezett dolog marad minden körülmények között. Feladatát az ilyen matematikus, vagy physikus a kitűzött problémára nézve megoldotta, akár vannak követői, hívói, akár nincsenek. Nem így van ez a társadalmi tudományoknál. A társadalmi problémákat nem oldotta meg még a legtökéletesebb agyvelejű gondolkodó sem, bármily logikusan fejtsen ki álláspontját, hogyha a társadalomnak valamely rétege nem indul utána. Tehát társadalmi téren az elvnek, mondhatjuk talán a társadalmi igazságnak a megmutatása még nem megoldása valamely társadalmi kérdésnek. Ehhez még mozgalom, az elv értelmében és érdekében való küzdés szükséges, mert a társadalmi problémákat *csak maga a társadalom embertömege* oldhatja meg, nem pedig valamely gondolkodó.

Míg a physikus által felállított természettörvényeket a természet a maga örök és elpusztíthatatlan erőinek összességével sanctionálja – addig a társadalmi elvek, igazságok sanctionálása csak a társadalom által – nem pedig ennek ellenére történhetik. Ha a physikus által felállított elv helyes, a természet rendje vakon és elemi erővel minden körülmények között követi ezt az elvet. Ellenben, ha felállít is valamely helyes, igaz, nagyszerű, boldogító elvet, irányt, hitvallást valamely társadalomtudós vagy politikus, ezzel még nincsen biztosítva az, hogy a társadalom ennek az elvnek az irányában valóban meg is fog mozdulni, hogy ezt az elvet vallani, követni fogja. Csak amikor valóban vallja, követi az elvet, az irányt a társadalom, csak akkor közelednek megoldásukhoz a szociális problémák.

A természeti erők nem állanak sohasem hamis elveknek ámítóknak a rendelkezésére, de a társadalom annál gyakrabban indul később hamisnak, tévesnek tartott vagy annak bizonyult jelszavak és irányok után. Míg tehát a természettudósok által felfedezett elv a természetnek rendje, örök törvényei által már magában véve, addig társadalmi téren az elvnek, iránynak diadalraviteléhez emellett még tetszéssel találkozásra, terjesztésre, mozgalomra, agitációra van szüksége minden társadalomban, legyen ez az irány helyes vagy helytelen, jó vagy rossz. Vagyis a társadalomban nem az elv, a törvény működik, mint a fizikában, a matematikában: a társadalomban az emberek működnek, cselekszenek és csakis az emberek cselekszenek.

Ezt az igazságot jól megjegyezni nagyon fontosnak tartjuk.

A cselekvés, a tett a vezérlő motívuma minden egészséges társadalomnak – nem pedig az utópiák. *A tettben saját tetterejében kell bízni az egészséges társadalomnak, nem pedig az úgynevezett fejlődési törvényben.* A fejlődés törvényében való túlságos bizakodás olyan téren, ahol minden a társadalomnak cselekvésétől ilyen vagy amolyan irányoknak a követésétől függ – nem egyéb modern fatalizmusnál.

A fejlődés törvénye kedves szálló ige igen sok sociológusnak az ajkán. Ha kenetteljesen azt mondjuk, hogy a gondviselés, vagy a fátum segít majd valamin, ugyanazt fejezzük ki, amit a fejlődés törvényére való hivatkozással. Nem mondunk vele semmi konkrét dolgot. Ellenben, ha valamely mozgalomról, irányról el tudjuk hitetni, hogy az a socialis »fejlődés törvényének« megfelelő – akkor az illető mozgalom iránti bizalmat gyökerezettük meg a modern ember lelki világában.

ítéljük meg most már a syndicalismus eszmevilágát akként, hogy hozzuk azt összefüggésbe az imént kifejtett eszmemenettel.

A syndicalista eszmeáramlat is tele van ideológiával, a mai társadalmi rendet és a socialista mozgalom régebbi irányát érintő kritikával. Kitűzi a célt: az államnélküliséget, az autonóm műhelyt. Ez az autonóm műhely tenné az embereket igazán szabaddá, elégedettebbé, boldogabbá. Ez váltaná valóra, amiért a munkásság milliói küzdöttek s ez hozná el

számukra azt a jobb és boldogabb országot amely mindeddig csak a jövőbe vetett hitvallásukban volt meg.

A syndicalismus tanai szerint a capitalismus szárnya alatt kialakult államnak, politikának alá nem vetett autonom műhely fogja a társadalmat szabaddá, boldogabbá, tökéletesebbé tenni.

Csakhoggy megfelel-e *a hogyan, a miképpen* kérdésére? Nem. Ezeket a kérdéseket afféle részletkérdéseknek tekinti, melyek megoldását könnyen megtalálja majd a proletárság és figyelmen kívül hagyja a syndicalismus, hogy az általa megoldandó socialis problemának egész *tartalma* ezekben a részletkérdésekben van benn.

A syndicalismus a mai s évezredes fejlődés útján kialakult állami és társadalmi rend helyére a fejlődés betetőzéseként az autonom műhelyt állítja oda. A társadalmat nem tudja másként elgondolni, mint gyárak összeségét. Csak a gyárak igazgatását kell a maga ajánlotta módon megváltoztatni s megvan az új, a jó társadalmi rend, mely feleslegessé teszi a régit, a rosszabbat.

Tehát az embereket egyenlővé és boldogabbá tevő gyárakat állít fel a syndicalismus eszmevilága.

Határozott gondolatbeli visszafejlődés az, mely az autonom műhelynél magasabbrendű társadalmi szervezetet feleslegesnek tart, ismerni nem akar s azt hiszi, hogy ennek alapján felépülhet egy fejlettebb, egy tökéletesebb társadalom.

De hagyjuk el a kritikát. Nagyon könnyű dolog a syndicalismus ideológiáját kikezdeni. Igen könnyen rá lehet mutatni minden mondatának, minden állításának gyöngéire. Azt mondhatnók róla némi túlzással, hogy olyanféle socialismus az, mint azoké a parasztoké, akik a társadalmi kérdést magukra nézve úgy oldják meg, hogy gondolatban ingyenesen kiparcellázzák egymás között a falujokbeli nagybirtokos földjeit. Mondhatnók, hogy ez is olyanféle nem földosztó, hanem gyárosztó socialismus nagyszerűbb kiadásban.

Szóval a syndicalismus eszmemenetének kritikai támadása igen könnyű dolog.

Csakhoggy a syndicalismus jelentősége nem a követett iránynak, a felállított tanításnak kritikai szempontból helyes vagy tarthatatlan voltában rejlik, hanem a követők tömegében, rombolásvágyában és társadalmi forradalomra vágyó fanatismusában.